

Marek Fałdowski*

Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

ETYKA ZAWODOWA FUNKCJONARIUSZY WYBRANYCH FRANCUSKICH SŁUŻB ODPOWIEDZIALNYCH ZA BEZPIECZEŃSTWO WEWNĘTRZNE

PROFESSIONAL ETHICS OF OFFICIALS OF SELECTED FRENCH SERVICES RESPONSIBLE FOR INTERNAL SECURITY

ABSTRAKT: Zgodnie z kodeksem bezpieczeństwa wewnętrznego Police Nationale i Gendarmerie Nationale we Francji zobowiązane są do przestrzegania wysokich standardów etycznych, obejmujących lojalność wobec Republiki, uczciwość, dyskrecję, neutralność polityczną i religijną, a także bezstronność w wykonywaniu powierzonych zadań. **Zasady te obowiązują bez względu na to, czy państwo funkcjonuje w okresie pokoju, stanie wyjątkowym czy w czasie wojny.** Celem artykułu jest prezentacja wyników analiz w aspekcie obowiązków etycznych funkcjonariuszy wybranych francuskich służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne. Refleksji poddano wpływ kryzysów wizerunkowych i negatywnego nastawienia opinii publicznej na morale mundurowych oraz istniejące strategie reagowania. Analiza badawcza wykazała, że najwyższy poziom zaangażowania i odporności etycznej wykazują osoby traktujące służbę jako misję życiową. Ponadto skuteczne wzmacnianie „profesjonalizmu pogłębionego moralnie” wymaga nie tylko kompletnych przepisów prawnych, lecz także świadomego kultywowania wartości kultury służby, transparentności w komunikacji z obywatelami oraz promowania wzorowych zachowań. W artykule omówiono relacje funkcjonariuszy z obywatelami, zasady stosowania środków przymusu, kontrolę tożsamości oraz ochronę praw osób zatrzymanych, podkreślając konieczność proporcjonalności, poszanowania godności i przestrzegania prawa. Nienaruszalność zasad etyki zawodowej jest nie tylko kategorią moralnym funkcjonariuszy, lecz także kluczowym czynnikiem wzmacniającym zaufanie publiczne, skuteczność działań instytucji oraz ich legitymację w społeczeństwie.

SŁOWA KLUCZOWE: francuskie służby bezpieczeństwa, etyka zawodowa, wartości służby publicznej, odpowiedzialność prawna funkcjonariuszy

ABSTRACT: In accordance with the internal security code, the National Police and National Gendarmerie in France are required to adhere to high ethical standards, including loyalty to the Republic, integrity, discretion, political and religious neutrality, and impartiality in the performance of their duties. **These principles apply regardless of whether the state functions in times of peace, a state of emergency or war.** The aim of this article is to present the results of analyses concerning the ethical obligations of officers of selected French services responsible for internal security. The impact of image crises and negative public opinion on the morale of uniformed officers and existing response strategies were considered. The research analysis showed that the highest level of commitment and ethical resilience is demonstrated by those who treat their service as their life's mission. Furthermore, effectively strengthening 'morally deepened professionalism' requires not only comprehensive legal regulations, but also the conscious cultivation of the values of service culture, transparency in communication with citizens and the promotion of exemplary behaviour. The article discusses the relations between officers and citizens, the rules for the use of coercive measures, identity checks and the protection of the rights of detainees, emphasising the need for proportionality, respect for dignity and compliance with the law. The inviolability of professional ethics is not only a categorical moral imperative for officers, but also a key factor in strengthening public trust, the effectiveness of institutions and their legitimacy in society.

KEYWORDS: French security services, professional ethics, public service values, legal liability of officers

*dr hab. Marek Fałdowski, War Studies University, Warsaw, Poland

<https://orcid.org/0000-0002-1861-0523>

m.faldowski@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2025 Marek Fałdowski. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

WPROWADZENIE

Francuskie służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo wewnętrzne to przede wszystkim Police Nationale (Policja Narodowa) i Gendarmerie Nationale (Żandarmeria Narodowa). Działają one na podstawie kodeksu bezpieczeństwa wewnętrznego¹. Zgodnie z przytoczonym aktem prawnym ich działalność ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, a ponadto są zobowiązane do prowadzenia postępowań karnych zgodnie z przepisami procedury karnej. Obie te formacje pozostają pod ścisłym nadzorem ministra spraw wewnętrznych². Ich działalność koncentruje się przede wszystkim na ochronie instytucji i interesów narodowych, przestrzeganiu prawa, utrzymaniu spokoju i porządku publicznego, a dopiero w dalszej kolejności na ochronie życia i zdrowia obywateli, a także mienia poprzez zapobieganie, ujawnianie i wykrywanie przestępstw. W konsekwencji francuski model policji wyróżnia się specyficzną hierarchią priorytetów — nadrzędnym celem pozostaje ochrona państwa i jego struktur, natomiast ochrona jednostki stanowi istotny, lecz wtórny element realizowanych zadań³. Oprócz tego do istotnych powinności należy wykonywanie czynności związanych z wymianą informacji kryminalnych, a także współpraca międzynarodowa.

Działanie w sferze służby publicznej jest specyficzną formą aktywności. Polega ona na realizowaniu zadań w celu zaspokojenia potrzeb lub interesów ogółu, aczkolwiek pod ścisłą kontrolą wewnętrzną — czyli przez państwo, jak również kontrolą zewnętrzną — przez ogół obywateli, w tym media. Stąd zawodom społecznie kwalifikowanym jako zaufania publicznego stawia się wymóg posiadania bardzo wysokich kompetencji, nieustannego podnoszenia poziomu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji, a także bardzo wysokich wymogów moralnych i etycznych⁴. Warto pamiętać, że kwestie dotyczące szeroko rozumianej moralności były przedmiotem nauczania już w szkołach Republiki Francuskiej, a ich fundament stanowiła treść art. 296 Konstytucji z 22 sierpnia 1795 r., gdzie wyartykułowano, że w „Republice są szkoły podstawowe, w których uczniowie uczą się czytać, pisać, liczyć i moralności⁵”.

¹ *Code de la sécurité intérieure*, ordonnance n° 2012-351 du 12 mars 2012, Journal officiel de la République française z 13 marca 2012 (Kodeks bezpieczeństwa wewnętrznego, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132/2025-12-02 (dostęp: 2 grudnia 2025)). We Francji istnieją także inne służby, których zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego, m.in. Direction Générale de la Sécurité Intérieure — służba wywiadu wewnętrznego, Direction générale des douanes et droits indirects — administracja celna, Service Départemental d'Incendie et de Secours służba odpowiedzialna za ochronę przeciwpożarową i ratownictwo na poziomie departamentu.

² Gendarmerie nationale podlega dodatkowo Ministrowi Sił Zbrojnych. Jej personel posiada status żołnierzy i może zostać użyty ponadto do obrony.

³ Por. z art. 1 ust. 2 Ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tj. Dz. U. z 2025 r., poz. 636, 718. W przeciwieństwie do innych modeli (m.in. istniejącego w Polsce), opierających się na zasadzie służby społeczeństwu, model francuski został zbudowany na idei, że konieczna jest ochrona nie obywateli, ale państwa, co ma uzasadnienie historyczne, organizacyjne i prawne. O. Renaudie, *Les rapports entre police et population au prisme du modèle français de police*, „Revue générale du droit”, 2021, nr 54000, <https://www.revuegeneraledudroit.eu/?p=54000> (dostęp: 22.02.2026).

⁴ Według Christiana Vigourouxa etyka ma głównie charakter indywidualny. Dotyczy pojęcia, które my sami sobie wyrabiamy o otaczającej nas rzeczywistości — stosując często określenie „moja etyka”. Natomiast moralność autor ten utożsamia z przystąpieniem osoby do podzielenia określonych wartości istniejących w danej społeczności i dodatkowo w określonym czasie. Według Vigourouxa deontologia dotyczy zbiorowości i obejmuje w sposób konkretny i często normatywny instytucje, stanowiska, profesje. J. Michel, *Wartości służby publicznej we Francji*, [w:] *Etyka w służbie publicznej: materiały z konferencji, Warszawa, 8-9 grudnia 2011 r.*, Warszawa 2012, s. 24–46.

⁵ *Constitution du 5 fructidor an III (22 août 1795)* [Konstytucja z 22 sierpnia 1795 r.] (*Deklaracja praw i obowiązków człowieka i obywatela*), <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/22-8-1795.htm> (dostęp: 15.01.2026). Przykładem istotnej roli etyki w życiu publicznym jest art. 87 ustawy nr 93-122 z dnia 29 stycznia 1993 r. o zapobieganiu korupcji i przejrzystości

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabierają nawet pojedyncze przypadki zachowań funkcjonariuszy oceniane negatywnie przez opinię publiczną, gdyż ich odbiór często ulega uogólnieniu i determinuje postrzeganie całej formacji⁶. Dla przykładu z raportu Amnesty International wynika, że w Paryżu podczas protestów w 2018 r. policja niewłaściwie użyła gumowych kul, strzelając do tłumu. Używała ponadto granatów hukowo-oślepiających wypełnionych gumowymi pociskami, które nigdy nie powinny być stosowane w warunkach związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego⁷. Również dane niezależnego organu ACAT (ACT Trybunał Cywilny i Administracyjny) wskazują, że podczas demonstracji wiosną 2016 r. służby bezpieczeństwa naruszały prawo oraz zasady etyki zawodowej, m.in. poprzez ukrywanie numerów identyfikacyjnych czy nieproporcjonalne użycie siły, tj. niezgodne z przepisami używanie broni, amunicji oraz granatów łzawiących⁸. Ponadto treść raportu francuskiego Rzecznika Praw Obywatelskich jednoznacznie świadczy o stosowaniu „przemocy policyjnej” w kontekście zapewnienia porządku publicznego⁹. Także z raportów Inspekcji Generalnej Policji Narodowej (IGPN) z lat 2020–2022 wynika, że od 2015 r. rocznie wszczynanych jest średnio ponad 500 dochodzeń dotyczących przypadków użycia siły, w wyniku których stwierdza się od 50 do 60 uchybień polegających na nieproporcjonalnym użyciu siły lub naruszeniu obowiązku ochrony osoby zatrzymanej. Natomiast według danych Ministerstwa Sprawiedliwości odnoszących się do umyślnego użycia przemocy przez osoby sprawujące władzę publiczną, w 2016 r. 119 sprawców zostało postawionych w stan oskarżenia, z czego 55 skazano. W 2019 r. liczby te kształtowały się na poziomie odpowiednio 95 i 60, zaś w 2021 r. – 146 i 87¹⁰.

W konsekwencji implikuje to antagonistyczne dyskursy polityczne będące źródłem drastycznego spadku zaufania do służb. Natomiast środki masowego przekazu i samo społeczeństwo kwestionują działania służb jako niezgodne z zasadą praworządności¹¹. W kulturze służby, którą należy rozumieć jako przestrzeń intelektualną i emocjonalną, gdzie istnieje specyficzny system nieformalnych zachowań i wartości, oddziałuje to nie tylko na indywidualną tożsamość, ale także na zbiorową przynależność do krytykowanej instytucji. Zderzenie wartości służby publicznej, którymi powinni kierować się funkcjonariusze, z negatywnym wizerunkiem instytucji wykreowanym

życia gospodarczego i procedur publicznych gdzie ustanowiono Komisję etyczną. https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000021666306/2012-03-24 (dostęp: 22.01.2026).

⁶ Amnesty International (2009): *Francja: Policja ponad prawem? raport Amnesty International*, tłum. B. Kumaneck, <https://www.amnesty.org.pl/francja-policja-ponad-prawem-raport-amnesty-international/> (dostęp: 22.01.2026).

⁷ Amnesty International (2018), *Francja: policja musi zaprzestać używania siły wobec osób protestujących*. <https://www.amnesty.org.pl/francja-policja-musi-zaprzestac-uzywania-sily-wobec-osob-protestujacych/>, (dostęp: 22.01.2026). Oficjalne dane wskazują, że w ciągu czterech tygodni 1407 protestujących zostało rannych, z czego 46 ciężko. Natomiast aktów agresji doświadczyło 717 policjantów, żandarmów i strażaków.

⁸ Szacuje się, że podczas demonstracji przeciwko reformie prawa pracy w 2016 r. w Paryżu zostało rannych 1000 osób. *Note d'analyse de l'ACAT sur les pratiques et conséquences du maintien de l'ordre en France*.

Adressée au Défenseur des droits dans le cadre de sa mission d'enquête relative au maintien de l'ordre. Juillet 2017, s. 8, https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/2023-03/DDD_Rapport-maintien-ordre_201712.pdf

⁹ *Rapport du Défenseur des droits sur "Le maintien de l'ordre au regard des règles de déontologie. Décembre 2017*, s. 1, https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/2023-03/DDD-maintien-ordre_201712.pdf (dostęp: 24.01.2026).

¹⁰ Podają za: O. Cahn, *La réponse pénale aux violences commises par le policier*, RDLF 2024, nr 69, <https://revuedlf.com/droit-penal/la-reponse-penale-aux-violences-commises-par-le-policier/> (dostęp: 24.01.2026).

¹¹ M. Faldowski, *Etos funkcjonariusza Policji Państwowej*, „Przegląd Policyjny” 2017, nr 2, s. 106.

przez media może prowadzić, i zazwyczaj prowadzi do osłabienia socjalizacji – ich osobistej identyfikacji z formacją, postrzeganą w danym okresie jako działającą w sposób nieuczciwy.

Jak stwierdził Jerome Michel – rzecznik interesu publicznego: „Nie należy tych przejawów krytyki lekceważyć, tym bardziej, że pojawiają się one również dziś i kryją w sobie niepodważalną prawdę. Podkreślają przede wszystkim odległość, która może istnieć między świadomością, jaką urzędnicy mają co do wagi swojej misji, a opinią, którą ma społeczeństwo o swoich urzędnikach. (...) I dlatego przedstawione właśnie klasyczne wartości muszą nadal pozostać fundamentalnymi zasadami służby publicznej. Bez nich nie ma już tej służby. Tymczasem od dwudziestu lat model ten przeżywa kryzys...”¹².

Celem artykułu jest prezentacja wyników badań dotyczących zasad etyki zawodowej francuskiej policji oraz Żandarmerii Narodowej. Zarysowana sytuacja problemowa stanowiła podstawę do określenia głównego problemu badawczego. Jest nim udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie: Jak kształtują się oraz wzajemnie oddziałują na siebie aspekty prawne, aksjologiczne i utylitarne etyki zawodowej francuskich służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne?

Założono następującą hipotezę: Aspekty prawne, aksjologiczne i utylitarne etyki zawodowej francuskich służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne kształtują się w oparciu o spójny system regulacji prawnych i wartości konstytucyjnych, a ich wzajemne oddziaływanie nie zawsze prowadzi do instytucjonalizacji wysokich standardów etycznych w praktyce służbowej.

W przeprowadzonych badaniach użyto typowych dla nauk o bezpieczeństwie metod badawczych. W odniesieniu do warstwy teoretycznej zastosowano krytyczną analizę literatury przedmiotu, analizę instytucjonalną, analizę prawnoporównawczą, wykładnię językową i celową przepisów prawa. Pomocnymi metodami okazały się: egzegeza tekstu prawnego oraz analiza semantyczna pojęć. Natomiast w odniesieniu do perspektywy empirycznej dokonano wyboru celowego wtórnych dokumentów instytucjonalnych Amnesty International, ACTA (ACT Trybunał Cywilny i Administracyjny) oraz Rzecznika Praw Obywatelskich. Taki wybór, a następnie selekcja wynikała z faktu, iż w ocenie Autora dane i ustalenia w nich zawarte, oprócz oficjalnego charakteru i bogatej bazy faktograficznej, zostały opracowane na podstawie informacji (wywiady, przesłuchania) uzyskanych od reprezentatywnej grupy respondentów, tj. przedstawicieli policji i żandarmerii, stowarzyszeń zawodowych, władz prefekturalnych i sądowych, a także przedstawicieli niezależnych organów administracyjnych, palestry i mediów oraz naukowców, badaczy i parlamentarzystów. Tym samym stanowią one wiarygodny materiał badawczy. W analizie uwzględniono również dane pochodzące z Ministerstwa Sprawiedliwości oraz *stricte* policyjne, dotyczące zarzutów bezprawnego użycia siły przez funkcjonariuszy, aczkolwiek do tych ostatnich zastosowano podejście krytyczne¹³.

¹² J. Michel, op. cit., s. 31.

¹³ Na podstawie analizy danych Inspekcji Generalnej Służb (IGS) i Krajowej Szkoły Policji w Paryżu (ENPP) w odniesieniu do akt postępowania dyscyplinarnych i zastosowanych sankcji można mieć zastrzeżenia co do mechanizmu wewnętrznej kontroli. Pewne formy przemocy policyjnej są bowiem usprawiedliwiane przez organy nadzorujące. Przemoc policyjna z punktu

PODSTAWOWE REGULACJE W OBSZARZE ETYKI ZAWODOWEJ

Nie ulega wątpliwości, że charakter funkcji związanej z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego oraz egzekwowaniem prawa, a zwłaszcza sposób ich realizacji, bezpośrednio wpływa na jakość życia społeczeństwa. Jest to profesja zaufania publicznego wynikająca ze szczególnej roli spełnianej na rzecz obywateli. Zdefiniowana etyka służby publicznej jest podstawą normalnego funkcjonowania państwa¹⁴.

Z przeprowadzonych badań jakościowych, opartych na analizie wypowiedzi francuskich funkcjonariuszy oraz materiałów instytucjonalnych, wynika, że w warunkach narastającej nieufności społecznej przyjmują oni trzy zasadnicze strategie postępowania¹⁵.

1. Pierwsza strategia, określana jako „obrona”, polega na kwestionowaniu kreowanego wizerunku służb oraz manifestowaniu sprzeciwu wobec negatywnych ocen poprzez postawy o podwyższonym poziomie agresywności. Zachowania tego rodzaju mogą prowadzić do eskalacji konfliktów z obywatelami oraz osłabienia etycznych podstaw funkcjonowania instytucji.
2. Druga strategia – „rozłączenie” – przejawia się stopniową utratą motywacji do pełnienia służby, osłabieniem poczucia misji oraz ograniczonym zaangażowaniem w realizację obowiązków zawodowych. W konsekwencji brak odpowiedniego zaangażowania może zagrażać skutecznej realizacji zadań ustawowych oraz obniżać efektywność działania formacji.
3. Trzecia strategia, określana jako „zadośćuczynienie”, polega na traktowaniu kryzysu wizerunkowego jako impulsu do refleksji i odnowy. Funkcjonariusze o wysokim poczuciu deontologizmu autonomicznego oraz silnie identyfikujący się z wartościami służby publicznej dążą wówczas do wzmocnienia standardów etycznych, doskonalenia praktyk zawodowych oraz odbudowy społecznego prestiżu i honoru wykonywanego zawodu¹⁶.

Głównym powodem postawy „zadośćuczynienie” jest osobowość funkcjonariusza, dla którego służba jest nie tylko zajęciem, ale także powołaniem życiowym (misją). Innymi słowy, co do zasady kieruje nim wysoki poziom moralny, z jednej strony oparty na własnym sumieniu, z drugiej na pragnieniu służenia interesowi ogólnemu. Niemniej jednak zdarzają się przypadki, że niektórzy przechodzą kryzys wartości służby w obliczu takich ataków. Dlatego też „wysoki profesjonalizm pogłębiony moralnie” w instytucjach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo

widzenia instytucji jest zawsze uzasadniona, dopóki nie zostanie jednoznacznie wykazane na bazie dowodów, że zostało przekroczone prawo. Zob. C. Moreau de Bellaing, *Force publique. Une sociologie de l'institution policière*, Paris 2015.

¹⁴ Zob. Deklaracja o Policji. Rezolucja 690 Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z dnia 8 maja 1979 r. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16101>; Kodeks postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego. Rezolucja 34/169 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 17 grudnia 1979 <https://www.ohchr.org/sites/default/files/codeofconduct.pdf>; Zalecenie Rec (2001 r.) 10 Komitetu Ministrów państw członkowskich dotyczące Europejskiego Kodeksu Etyki Zawodowej Policji przyjęte przez Komitet Ministrów 19 września 2001 r. na 765. sesji Zastępców Ministrów, <https://rm.coe.int/16805e297e>; Europejski kodeks dobrej praktyki administracyjnej, <https://www.ombudsman.europa.eu/pl/publication/pl/3510> (dostęp: 23.01.2026).

¹⁵ Na podstawie publikowanych badań. Zob. szerzej: M. Molines, A. Perrier, *Managing my shame: Investigating the effects of organizational identity threat and public service motivation on exemplification*, „Public Administration Review” 2023, nr 4, s. 726–747.

¹⁶ M. Molines, A. Perrier, *La police française face à la honte : entre crise identitaire et renouveau éthique*, <https://theconversation.com/la-police-francaise-face-a-la-honte-entre-crise-identitaire-et-renouveau-ethique-246637> (dostęp: 1.12.2025).

jest niezbędny do ożywienia (zwiększenia zaangażowania) funkcjonariuszy i podniesienia ich odporności w obliczu kryzysów. Wymaga to koniecznego wysiłku polegającego, po pierwsze, na spełnieniu społecznych oczekiwań w zakresie etyki i przejrzystości, po drugie: podkreślaniu ich wkładu w interes ogólny. Niezbędna jest również „polityka zarządczej transparencji” w sytuacji zewnętrznej krytyki. Wydaje się, że tylko formacja zdolna do otwartego komunikowania swoich wyzwań i sukcesów wzmacnia swoją wewnętrzną spójność i odnawia tzw. legitymację publiczną. Jedynie uczciwy dialog zapobiega odizolowaniu się od zewnętrznych nacisków i może zachęcić do utrzymania niezbędnego zaangażowania pomimo trudności, poprzez kultywowanie poczucia solidarności zawodowej i wsparcia instytucjonalnego. W ten sposób, potwierdzając podstawowe wartości kultury służby publicznej, promując i wzmacniając wzorowe zachowania, służby mundurowe będą w stanie odzyskać zaufanie obywateli¹⁷.

Warto zwrócić szczególną uwagę na fakt, że podczas realizacji zadań w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego francuska policja, żandarmeria, siły cywilne oraz siły zbrojne podlegają tożsamym zasadom etycznym¹⁸ – określonym w tym samym akcie prawnym – co oczywiste, z uwzględnieniem istniejących odmienności podyktowanych specyfiką służby¹⁹.

W zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego Policja Narodowa – instytucja o charakterze cywilnym, i Żandarmeria Narodowa – formacja będąca w istocie siłą zbrojną, podlegają, jak już wspomniano, wspólnym zasadom etycznym, w tym regułem specyficznym dla każdej z wymienionych formacji²⁰. Zasady te znalazły odzwierciedlenie w cytowanym kodeksie bezpieczeństwa wewnętrznego. W artykule L141-1 tegoż kodeksu wskazano, że etyka zawodowa funkcjonariuszy wykonujących zadania związane z bezpieczeństwem została szczegółowo sprecyzowana w dekrete nr 2013-1113 z dnia 4 grudnia 2013 r. w sprawie postanowień ksiąg I, II, IV i V, w części regulacyjnej kodeksu bezpieczeństwa wewnętrznego. Przepisy te pod nazwą *Kodeks etyczny policji narodowej i żandarmerii narodowej* weszły w życie z dniem 1 stycznia 2014 r. (art. R 434-1

¹⁷ Podobnie uważają Mathieu Molines oraz Anthony Perrier. Ibidem.

¹⁸ W odniesieniu do etyki, zauważa się trzy główne jej nurty: a) etyka opisowa koncentrująca się na badaniu i naukowym opisie stanu, w jakim moralność znajdowała się w różnych okresach historycznych oraz opisie w odniesieniu do czasów współczesnych z akcentem na grupy społeczne lub zawodowe, a także w odmiennych społeczeństwach; b) etyka normatywna, gdzie celem jest formułowanie i uzasadnianie norm moralnych i wartości, ustalanie, co jest moralnie dobre, a co złe. Określana jest również mianem etyki właściwej. Etyka normatywna skupia się na aspektach praktycznych. Opisuje ideały oparte na wartościach; c) metaetyka jest nauką stosującą jako metodę filozoficzną analizę rozważań na temat norm, ocen moralności i postępowania. Innymi słowy, metaetyka za pomocą logiki, epistemologii i metodologii zajmuje się badaniem problematyki etyki normatywnej. W literaturze można spotkać się z podziałem etyki na: a) etykę teoretyczną, gdzie przedmiotem badań są wartości moralne, a jej głównym celem jest określenie „czym jest wartość moralna?” b) etykę normatywną – określającą normy moralne, jakie powinien spełnić dany podmiot, aby uznać, że reprezentuje sobą wartość; c) etyka stosowana – zajmuje się wpływaniem na człowieka w celu motywowania go do moralnej samokontroli i samodyscypliny.

¹⁹ Do klasycznych wartości służby według „modelu francuskiego” Jerome Michel zaliczył: a. równość, b. bezinteresowność, c. uczciwość, d. lojalność, e. posłuszeństwo (działanie w imieniu władzy demokratycznej, nie zaś odwrotnie), f. godność urzędu, g. ciągłość. Ideał ten niestety nigdy nie był przestrzegany, a administracja francuska nie zawsze broniła wartości, na straży których powinna stać. Opinia publiczna uważała urzędników za podejrzliwych, bojaźliwych, nieodpowiedzialnych biurokratów. J. Michel, op. cit., s. 28–30.

²⁰ Według danych pochodzących z 29 państw członków Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) będącej centrum wiedzy i najlepszych praktyk w polityce publicznej, ośmioma najczęściej wymienianymi wartościami mającymi na celu wzmocnienie etyki służb państwowych są: a. bezstronność, b. legalność, c. uczciwość, d. transparentność, e. skuteczność, f. równość, g. odpowiedzialność i h. sprawiedliwość. Ponad jedna trzecia państw zrzeszonych w OECD przeformułowała fundamentalne wartości służby publicznej, na nowo akcentując wartości, które mogą zostać uznane za tradycyjne, ale nadając im współczesną zawartość i dodając do nich „nowe” wartości bardziej nakierowane na wyniki. Podaję za: J. Michel, op. cit., s. 31.

do L 434-33)²¹. A zatem, zasady etyki zawodowej odnoszące się do francuskich służb publicznych mają charakter deontologizmu heteronomicznego²². Takie unormowanie posiada trudny do przecenienia aspekt prewencyjny, który sprawia, że funkcjonariusz nie jest pozostawiony sam sobie w sytuacjach skomplikowanych i mogących poddać próbie jego uczciwość, nieskazitelnosć, bezstronność lub skuteczność działania²³. Niemniej jednak, warto wskazać na unormowanie artykułu L 434-1A, gdzie uwypukolono, iż jest to szczególny charakter służby, ponieważ przed jej objęciem każdy funkcjonariusz zobligowany jest do złożenia ślubowania, iż będzie służył z godnością i lojalnością Republice, jej podstawowym zasadom, tj. wolności, równości i braterstwu²⁴, oraz postanowieniom Konstytucji.

Należy pamiętać, że osoba decydująca się na dobrowolne wstąpienie do służby w policji powinna być świadoma jej szczególnego charakteru oraz związanych z nią wymagań²⁵. Składając ślubowanie, funkcjonariusz zobowiązuje się nie tylko do rzetelnego wykonywania obowiązków, lecz także do troski o prestiż formacji. Akt ślubowania zobowiązuje osobę do służby państwu i obywatelom oraz przestrzegania zasad etyki zawodowej – czyli do wykonywania zadań z poświęceniem i poczuciem misji. Ślubowanie wywołuje nawiązanie więzi pomiędzy funkcjonariuszem a państwem, a jej wymiar ma charakter aksjologiczny²⁶.

Pełnienie funkcji publicznej wiąże się z określonymi uprawnieniami, m.in. zwiększoną odpowiedzialnością oraz koniecznością akceptacji ograniczeń, które nie dotyczą innych zawodów. W tym kontekście ustawodawca, aby zapewnić sprawne działanie policji oraz wzmacniać autorytet państwa i zaufanie społeczne, wyposażył jej organy w odpowiednie środki prawne umożliwiające skuteczne kierowanie strukturą organizacyjną i utrzymywanie wysokich standardów służby²⁷. Nie ulega wątpliwości, że same przepisy prawne nie zagwarantują wysokiego poziomu przestrzegania zasad etycznych w służbie. Wartości niezbędne, takie jak: uczciwość, bezstronność, skuteczność działania nie dla wszystkich są współcześnie oczywiste²⁸.

Na *Kodeks etyczny* policjantów i żandarmów składają się 33 artykuły pogrupowane w sekcje merytorycznie odnoszące się do regulowanej pragmatyki²⁹.

W sekcji pierwszej, zawierającej postanowienia ogólne, odwołano się do korzeni norm i wartości ważnych z perspektywy służby publicznej. Wskazano, że wartości, którymi powinni kierować się

²¹ Code de déontologie de la police nationale et de la gendarmerie nationale, <https://www.interieur.gouv.fr/deontologie>. Każdy artykuł kodeksu został opatrzony syntetycznym komentarzem. <https://www.alternativepn.fr/medias/tract/3953-deontologie-de-la-police-nationale-et-de-la-gendarmerie-nationale.pdf> (dostęp: 01.12.2025).

²² Por. Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”, Dz. Urz. KGP z 2004 r. poz. 3.

²³ J. Michel, op. cit., s. 36.

²⁴ Warto podkreślić, że motto wolność, równość, braterstwo (fr. *liberté, égalité, fraternité*) to hasła Wielkiej Rewolucji Francuskiej 1789–1799 oraz aktualna dewiza Republiki Francuskiej. Terminy dotyczące wolności i równości pojawiały się już w czasach starożytnych. Zob. szerzej. M. Fałdowski, *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze państwa demokratycznego*, Szczytno 2018, s. 51–59.

²⁵ Jednym z wielu wymagań jest dyspozycyjność określona w artykule R. 434-30.

²⁶ A. Świerczewska-Gąsiorowska, *Prawne aspekty stosunku służbowego funkcjonariuszy Policji*, Rzeszów 2025, s. 59–60.

²⁷ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 2022 r., III OSK 1439/21, Lex nr 3347684.

²⁸ J. Michel, op. cit., s. 35.

²⁹ Zob. Tytuł I. Zasady ogólne.

funkcjonariusze na służbie, mają swoje źródło we francuskiej konstytucji oraz traktatach międzynarodowych, zwłaszcza w *Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*³⁰. Natomiast w zakresie wykonywania zadań w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego służby zobowiązane są do przestrzegania zasad wyrażonych w *Kodeksie postępowania karnego*³¹ w sprawach sądowych. Do priorytetowych powinności obu formacji należy zapewnienie ochrony instytucji i interesów narodowych, poszanowania prawa, utrzymania porządku publicznego, ochrony osób i mienia. Podczas realizacji zadań policjanci i żandarmi zobligowani są do kierowania się takimi wartościami jak: lojalność, poczucie honoru oraz poświęcenie.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym „Władza i ochrona” zostały sprecyzowane trzy reguły o charakterze konstytucyjnym, które bez względu na model funkcjonowania służb bezpieczeństwa wewnętrznego należy postrzegać tożsamo³². Pierwsza z nich dotyczy zasady hierarchiczności (art. R. 434-4) mającej na celu zapewnienie przede wszystkim jednolitości, sprawności, szybkości, ekonomiczności i skuteczności realizacji czynności, a ponadto wydolności struktur organizacyjnych policji. Jest to szczególna cecha, w której związek jednostki z hierarchiczną strukturą instytucji jest istotnym elementem zapewniającym realizację określonych celów³³. Ponadto ważnym jej elementem jest możliwość ustalenia indywidualnej odpowiedzialności w przypadku naruszenia przepisów prawa³⁴. Zgodnie z tą zasadą to do organu posiadającego władzę hierarchiczną należą kwestie podejmowania decyzji, wydawania poleceń, ale także zapewnienia skutecznego ich wykonania. Dlatego też komunikacja wewnętrzna powinna być nie tylko precyzyjna, ale również podwładni odpowiedzialni za wykonanie czynności muszą posiadać wszelkie istotne dane niezbędne do ich realizacji, bowiem to na przełożonym spoczywa odpowiedzialność za wydane polecenia³⁵. Z tych powodów wszelkie rozkazy i instrukcje przekazuje się adresatom z wykorzystaniem drogi służbowej – czyli za pośrednictwem wszystkich kolejnych przełożonych³⁶. W przypadku pilnej, podyktowanej okolicznościami potrzeby bezpośredniego przekazania, organ pośredniczący jest niezwłocznie informowany.

³⁰ Należy pamiętać, że traktaty wchodzące w skład ONZ-owskiego systemu ochrony praw człowieka wyznaczają pewien minimalny poziom gwarancji, natomiast na poziomie europejskim podstawowe znaczenie ma przyjęta w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, która weszła w życie 3 września 1953 r. Zob. szerzej: M. Fałdowski, *Etyka zawodowa...*, op. cit., s. 60–61.

³¹ Code de procédure pénale, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006138089/1959-03-02/#LEGISCTA000006138089 (dostęp: 21.01.2026).

³² Pkt. 17 Zalecenia Rec (2001 r.) 10 Komitetu Ministrów..., op. cit.

³³ Zob. szerzej: M. Fałdowski, *Zarządzanie jednostką policji a etyka zawodowa* [w:] M. Fałdowska, A. Filipek, J. Ważniewska (red. nauk.), *Morale*, cz. 2, *Morale w świetle wyników badań i procesie dydaktycznym*, Warszawa 2016, s. 118.

³⁴ Por. § 3 Zarządzenia nr 30 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji, Dz. Urz. KGP z 2013, poz. 99.

³⁵ Do podstawowych wartości służby należy odpowiedzialność, o której stanowi treść art. 27 statutu generalnego. J. Michel, op. cit., s. 30.

³⁶ Według pragmatyki służbowej istniejącej w polskiej policji „droga służbowa” oznacza taki sposób załatwiania spraw służbowych, który polega na przekazywaniu informacji, dokumentów lub rzeczy przez podwładnych za pośrednictwem wszystkich kolejnych przełożonych aż funkcjonariusza uprawnionego do załatwienia sprawy. Podobnie należy rozumieć przekazywanie rozkazów, poleceń lub wytycznych przez przełożonego uprawnionego do ich wydania poprzez kolejnych niższych przełożonych do podwładnego. Zob. § 1 pkt. 5 Zarządzenie nr 30 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji, t.j. z dnia 19 września 2018 r., Dz. Urz. KGP z 2018 r., poz. 89.

Druga zasada obejmuje wymóg posłuszeństwa (art. R. 434-5), zgodnie z którym funkcjonariusze są zobowiązani do lojalnego i wiernego wykonywania zarządzeń oraz stosowania się do poleceń przełożonych, jednakże z wyjątkiem tych przypadków, gdy wydany rozkaz jest ewidentnie niezgodny z prawem i może poważnie zagrozić interesowi publicznemu³⁷. Wówczas są obowiązani do niezwłocznego zgłaszania przełożonym wszelkich zdarzeń, które miały miejsce w czasie służby lub poza nią i spowodowały lub mogły spowodować wezwanie ich przez organ policyjny, sądowy lub nadzorczy. W sytuacji, gdy uznają, iż polecenie jest bezprawne, powinni wyrazić sprzeciw przełożonemu wydającemu komendę, ewentualnie pierwszemu przełożonemu, z którym mogą się skontaktować, wskazując na oczywistą niezgodność z prawem. Jeżeli pomimo sprzeciwu polecenie zostanie utrzymane w mocy, mogą zażądać pisemnego potwierdzenia, o ile w danych okolicznościach jest to faktycznie możliwe. Ponadto funkcjonariusz ma prawo do sporządzenia protokołu ze swojego sprzeciwu. Należy zwrócić uwagę, że nawet gdy policjant lub żandarm otrzyma pisemne potwierdzenie i wykona polecenie niezgodne z prawem, to jednak fakt ten nie wyłącza jego odpowiedzialności. Natomiast fałszywe powoływanie się na oczywistą bezprawność jako przyczynę niewykonania zgodnego z prawem zarządzenia naraża podwładnego na odpowiedzialność. Należy również zaznaczyć, że za wykonanie polecenia odpowiedzialność ponosi zarówno podwładny, jak też osoba, która je wydała.

Policjanci i żandarmi z wykonania otrzymanych poleceń lub, w określonych przypadkach, z przyczyn ich niewykonania składają przełożonym raport. W sporządzanym dokumencie fakty lub zdarzenia muszą być szczegółowo zrelacjonowane.

Przełożony ma obowiązek zapewnić w każdym czasie zachowanie kondycji fizycznej swoich podwładnych oraz dbać o ich zdrowie fizyczne i psychiczne (art. R. 434-6). Istotnym obowiązkiem przełożonego jest opracowywanie i wdrażanie odpowiednich szkoleń dla personelu, w szczególności w zakresie wychowania fizycznego oraz godności osobistej, a także wolności obywatelskich³⁸. Programy szkolenia powinny być regularnie aktualizowane w celu uwzględnienia zachodzących zmian, np. w przepisach prawa, które mają wpływ na wykonywanie czynności służbowych zarówno w odniesieniu do pionu prewencji, jak też pionu kryminalnego.

Na uwagę zasługuje treść artykułu R. 434-7, gdzie formalnie została zapewniona ochrona instytucjonalna funkcjonariuszy. Polega ona na pomocy i wsparciu we wszystkich sprawach związanych ze służbą, a dotyczących np. obrony procesowej. Zgodnie z brzmieniem omawianego przepisu: „Państwo chroni funkcjonariuszy policji i żandarmerii, a także, na warunkach i w granicach określonych przez prawo, ich bliskich, przed atakami, groźbami, przemocą, znieważaniem, zniesławieniem i obrażaniem, których mogą paść ofiarą podczas wykonywania swoich obowiązków lub

³⁷ Podobnie uregulowano omawiane aspekty w stosunku do wojskowych, gdzie państwo wymaga od żołnierza w każdych okolicznościach ducha poświęcenia, nie wyłączając utraty życia, dyscypliny, dyspozycyjności, lojalności i neutralności. Loi n° 2005-270 du 24 mars 2005 portant statut général des militaires, *Journal officiel de la République française*, 26 mars 2005. <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000808186> (dostęp: 18.01.2026).

³⁸ Wydaje się, że nieodzownym elementem są szkolenia w zakresie technik interakcyjnych, które obecnie eksperymentalnie zostały objęte programem nauczania stażystów w ENAPP.

z powodu pełnionej funkcji”³⁹. Ponadto zapewnia ochronę prawną w przypadku postępowań sądowych związanych z czynami, które nie stanowią przewinienia osobistego.

Co istotne dla omawianej problematyki, w artykułach R. 434-28 i R. 434-31 podkreślono rolę zawodu, którego wykonywanie wiąże się nie tylko z istotnymi indywidualnymi ograniczeniami w sferze publicznej, ale przede wszystkim z ryzykiem utraty życia i zdrowia. Dlatego też wskazano na normę, wedle której wszyscy funkcjonariusze zasługują na szacunek społeczeństwa, natomiast ci, którzy polegli na służbie – na cześć i pamięć.

OBOWIĄZKI FRANCUSKICH POLICJANTÓW I ŻANDARMÓW

W artykule R. 434-8 wskazano, na obowiązek zachowania przez funkcjonariuszy tajemnicy zawodowej i dyskrecji. A zatem są oni zobligowani do tajemnicy zawodowej w ramach zasad wytyczonych nie tylko przez kodeks karny, ale również zasady deontologiczne. Muszą zachować zawodową dyskrecję we wszystkich sprawach, z którymi zapoznają się w trakcie lub w ramach wypełniania swoich obowiązków⁴⁰. Z praktycznego punktu widzenia oczywistym jest, iż uwzględniając charakter służby policjanci i żandarmi wchodzą w posiadanie informacji dotyczących m.in. życia osobistego i zawodowego obywateli. Zachowanie tajemnicy zawodowej i dyskrecji polega na ochronie tych informacji oraz zakazie ich wykorzystywania. Innymi słowy jest to zasada nakazująca poufność w odniesieniu do ujawniania w jakiegokolwiek formie informacji uzyskanych podczas i w związku z wykonywanymi czynnościami służbowymi. Można je ujawnić wyłącznie w celach służbowych lub jeżeli jest to konieczne ze względu na potrzeby wymiaru sprawiedliwości. Zakres stosowania tych reguł uregulowany został odrębnymi przepisami⁴¹.

W artykule R. 434-9 wskazano, na jedna z podstawowych wartości służby publicznej jaką jest uczciwość. Funkcjonariusze nie mogą wykorzystywać swojego stanowiska dla uzyskania jakiegokolwiek korzyści osobistych ani wykorzystywać informacji, o których powzięli wiedzę w trakcie wykonywania swoich obowiązków. Zwłaszcza nie mogą przyjmować żadnych „prezentów”, „dowodów wdzięczności” bezpośrednio lub pośrednio związanych z pełnionymi czynnościami służbowymi. Nie mogą udzielać żadnych korzyści z powodów osobistych.

Podczas pełnienia służby policjanci i żandarmi winni kierować się rozsądkiem (art.R. 434-10) i całkowitą bezstronnością (art. R. 434-11). W każdej sytuacji służbowej, nawet jeżeli istnieją ograniczenia czasowe, powinni wybierać najlepszą reakcję prawną, zwracając uwagę na potencjalne ryzyko z uwzględnieniem charakteru zagrożenia związanego z danym stanem faktycznym. Każdą osobę muszą traktować z szacunkiem i godnością, nie czyniąc żadnych różnic,

³⁹ Loi n° 2005-270/2005, art. R. 434-&. „L'État défend le policier ou le gendarme, ainsi que, dans les conditions et limites fixées par la loi, ses proches, contre les attaques, menaces, violences, voies de fait, injures, diffamations et outrages dont il peut être victime dans l'exercice ou du fait de ses fonctions.”

⁴⁰ Zob. też: Loi n° 2005-270/2005, art. R. 434-21 dotyczący wykorzystania przetwarzanych danych osobowych. Zgodnie z jego treścią policjanci i żandarmi w trakcie czynności związanych z wykonywaniem obowiązków służbowych, przetwarzając dane osobowe zgodnie z odrębnymi przepisami, muszą chronić prywatność osób fizycznych, zwłaszcza w związku z prowadzonymi czynnościami administracyjnymi i śledczymi.

⁴¹ M. Fałdowski, *Etyka...*, op. cit., s. 107.

które mogłyby zostać odebrane jako przejaw dyskryminacji lub poniżającego traktowania⁴². Z tych powodów zachowanie funkcjonariusza przybierające tylko pozory działania w granicach prawa, a w rzeczywistości polegające na dyskryminacji np. z powodu wieku, płci, przynależności etnicznej, wyznania religijnego, orientacji seksualnej może stanowić nadużycie uprawnień. W tym aspekcie istotna jest norma artykułu R. 434-29 nakazująca obowiązek zachowania bezstronności. Podczas wykonywania swoich obowiązków mundurowi muszą powstrzymać się od wyrażania lub manifestowania swoich przekonań religijnych, politycznych lub filozoficznych. Natomiast poza służbą funkcjonariusze mogą swobodnie wyrażać swoje poglądy w granicach wynikających z obowiązku dyskrecji i lojalności wobec instytucji Republiki⁴³.

W każdym czasie, zarówno podczas służby, jak i poza nią, w tym podczas komunikowania za pośrednictwem mediów społecznościowych, funkcjonariusze muszą powstrzymać się od wszelkich działań, oświadczeń lub zachowań, które mogłyby zaszkodzić reputacji reprezentowanej formacji. W szczególności relacje funkcjonariusz-funkcjonariusz, jak i funkcjonariusz – obywatel muszą być oparte na poszanowaniu godności, nie mogą szkodzić i podważać wiarygodności formacji odpowiedzialnej za bezpieczeństwo (art. R. 434-12). Ponieważ główną powinnością funkcjonariuszy policji i żandarmów jest służba społeczeństwu (art. R. 434-14), dlatego też szanując przyrodzoną godność jednostki, muszą zachowywać się wzorowo w każdych okolicznościach, wzbudzając szacunek i poważanie. Ich stosunki ze społeczeństwem winny charakteryzować się uprzejmością i wymagają stosowania formalnego zwrotu pani/pan.

W artykule R. 434-13 wprowadzono zakaz pełnienia wielu funkcji przez funkcjonariuszy, co wynika z faktu, aby poświęcać swoją uwagę tylko obowiązkom służbowym. Wyjątkowo mogą podejmować prywatną działalność zarobkową wyłącznie w przypadkach i na warunkach określonych przez odrębne przepisy.

STOSUNKI ZE SPOŁECZEŃSTWEM I POSZANOWANIE WOLNOŚCI

Funkcjonariusze policji i żandarmi zobligowani są do realizacji czynności służbowych w umundurowaniu. Wyjątki od tej zasady mogą wynikać ze szczegółowych regulacji specyficznych dla każdej jednostki. O ile nie jest to uzasadnione potrzebami służbowymi lub charakterem powierzonych zadań, funkcjonariusze muszą przestrzegać przepisów dotyczących ich identyfikacji osobistej (art. R. 434-1).

Kontrola tożsamości osoby (artykuł R. 434-16) może być przeprowadzona tylko w sytuacjach przewidzianych prawem. Funkcjonariusze nie mogą opierać omawianej decyzji na jakichkolwiek cechach fizycznych lub innych cechach szczególnych osoby podlegającej kontroli. Kontrola

⁴² Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu dnia 26 listopada 1987 r., Dz. U z 1995 r. nr 46, poz. 238.

⁴³ Żandarmi stosownie do artykułu R. 434-32 cyt. aktu prawnego, mogą wyrażać swoje poglądy i przekonania, w szczególności filozoficzne, religijne lub polityczne, wyłącznie poza zakresem swoich obowiązków służbowych i z zachowaniem dyskrecji wymaganej przez status wojskowy, zgodnie z przepisami Kodeksu Obrony. W ramach wewnętrznego dialogu ustanowionego w ramach instytucji wojskowej, członkowie żandarmerii mają różne ciała przedstawicielskie i doradcze, w których mogą swobodnie wyrażać swoje poglądy. Natomiast zgodnie z artykułem R. 434-33 żandarmi podlegają szczególnym obowiązkom związanym z warunkami wykonywania służby określonych w regulaminie ogólnym dla personelu wojskowego kodeksu obrony.

osobista jest wyłącznie środkiem prewencyjnym, nie mającym charakteru systemowego. Jest przewidziana tylko w sytuacjach, w których wydaje się to konieczne i związane z zapewnienia bezpieczeństwa. Jej celem jest sprawdzenie, czy osoba kontrolowana nie posiada przedmiotów niebezpiecznych zagrażających bezpieczeństwu własnemu lub innych osób. Jeżeli tylko okoliczności na to pozwalają, powinna być przeprowadzana w sposób dyskretny, bez naruszania godności osoby kontrolowanej⁴⁴.

Każdej osobie zatrzymanej przysługuje ochrona przed wszelkimi formami przemocy oraz nie-ludzkim lub poniżającym traktowaniem (artykuł R. 434-17). Nikt nie może być całkowicie rozebrany, z wyjątkiem przypadków i warunków przewidzianych w kodeksie postępowania karnego dotyczących poszukiwania dowodów przestępstwa lub wykroczenia. Podczas zatrzymania osoby funkcjonariusze są zobligowani do przywiązywania szczególnej uwagi na jej stan zdrowia fizycznego i psychicznego oraz podejmowania wszelkich możliwych środków w celu ochrony życia, zdrowia i godności tej osoby. Użycie kajdanek lub środków przymusu bezpośredniego jest uzasadnione tylko wówczas, gdy osoba zatrzymana jest uznana za niebezpieczną lub może podjąć próbę ucieczki.

Funkcjonariusze odpowiedzialni za bezpieczeństwo wewnętrzne mogą stosować środki przymusu jedynie w sytuacjach określonych przez prawo, gdy jest to niezbędne i dodatkowo w sposób proporcjonalny do celu, który ma zostać osiągnięty. Oznacza to, że środki te nie mogą być nadmierne w porównaniu z zagrożeniem i muszą odpowiadać rzeczywistemu zagrożeniu lub istniejącej praktyce, nie zaś abstrakcyjnemu zagrożeniu lub uogólnionemu strachowi. Użycie broni jest możliwe wyłącznie w przypadkach absolutnej konieczności i w ramach przepisów prawa.

W razie potrzeby funkcjonariusze policji i żandarmi, nawet poza służbą, mają obowiązek podjęcia interwencji, także z własnej inicjatywy, wykorzystując dostępne środki, w szczególności w sytuacji konieczności udzielenia pomocy osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie (artykuł R. 434-19). W tym duchu utrzymana jest treść artykułu R. 434-20, gdzie nakazano, aby mundurowi ofiarom poświęcali uwagę, zapewniając opiekę dostosowaną do indywidualnych potrzeb.

Co ciekawe, kodeks deontologiczny policjantów i żandarmów we Francji zawiera również odniesienie do współpracy z osobowymi źródłami informacyjnymi. W celu gromadzenia informacji niezbędnych do skutecznej realizacji obowiązków służbowych mogą oni korzystać z usług informatorów. W takim przypadku są zobowiązani do stosowania zasad postępowania odrębnie określonych dla każdej z formacji (artykuł R. 434-22).

NADZÓR NAD DZIAŁANAMI POLICJI I ŻANDARMERII

Nad Policją Narodową i Żandarmerią Narodową rozciąga się nadzór organów wyznaczonych przez prawo i konwencje międzynarodowe (art. R. 434-23). Wszelkie czynności sądowe wykonywane

⁴⁴ Francuski Rzecznik Praw Obywatelskich rekomendował, aby kontrole tożsamości podczas demonstracji były przeprowadzane z poszanowaniem wolności osobistych i w warunkach zgodnych z zasadami etycznymi. Muszą być ściśle regulowane i uzasadnione konkretnymi powodami, które należy wyjaśnić osobom poddanym kontroli. *Rapport du Défenseur des...*, s. 36.

przez funkcjonariuszy tych formacji podlegają z jednej strony nadzorowi przełożonych (art. R. 434-25), z drugiej, organów sądowych zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania karnego, natomiast z trzeciej, nadzorowi Rzecznika Praw Obywatelskich (art. R. 434-24)⁴⁵. Sprawowanie tego nadzoru przez RPO może implikować skierowanie spraw spełniających w jego ocenie warunki do nałożenia sankcji, do właściwego organu z wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego. Na żądanie RPO policjanci i żandarmi są zobowiązani do dostarczenia informacji i dokumentów uznanych za niezbędne do wyjaśniania sprawy. W praktyce oznacza to, że muszą oni podporządkować się wszelkim wezwaniom RPO⁴⁶.

Funkcjonariusze, niezależnie od stopnia i pełnionej funkcji, są obowiązani do kategorycznego przestrzegania przedstawionych powyżej imperatywów etycznych (art. R. 434-26). Za naruszenie omawianych przepisów grozi wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, niezależnie od sankcji związanych z naruszeniem przepisów karnych (art. R. 434-27).

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania w zakresie etyki zawodowej francuskich służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne potwierdzają założoną hipotezę badawczą. Ukazują ją jako kluczowy element „profesjonalizmu pogłębionego moralnie”, stanowiący istotę legitymizacji działań służb oraz budowania zaufania społecznego. Istniejące normy prawne regulują standardy etyczne policji, żandarmerii i innych formacji działających na rzecz bezpieczeństwa. Etykę francuskich służb ukształtowano w oparciu o kompletny, jednolity i spójny system regulacji prawnych odnoszący się nie tylko do wartości uniwersalnych, ale także konstytucyjnych. Heteronomiczny charakter norm (wynikający z prawa) został wzmocniony aktem ślubowania, odwołującym się do konstytucyjnych wartości Republiki Francuskiej, tj. wolności, równości i braterstwa. Służba w formacjach bezpieczeństwa jest niewątpliwie zawodem zaufania publicznego, wymagającym nie tylko wysokich kompetencji, lecz także szczególnych cech moralnych. Same normy prawne, a nawet najlepsze podręczniki etyki⁴⁷, chociaż pomocne, są jednak niewystarczające – priorytetowe znaczenie ma kultura służby i wewnętrzne utożsamienie się funkcjonariuszy z misją publiczną. Jak zauważa Stefan Lemerrier – wieloletni funkcjonariusz Policji Narodowej oraz autor monografii „Précis d'éthique et de déontologie de la police”⁴⁸, koniecznym jest wprowadzenie

⁴⁵ W dniu 14 lutego 2017 r. Parlament Francji zwrócił się do francuskiego Rzecznika Praw Obywatelskich o przeprowadzenie badania dotyczącego praktyki utrzymania porządku publicznego przez siły porządkowe w świetle obowiązujących zasad etyki zawodowej. Powyższe związane było z konferencją COP 21 i ruchem społecznym „Nuit debout” w Paryżu, a także demonstracjami w 2016 r. przeciwko „ustawie o pracy”. Wywołało to liczne napięcia i incydenty pomiędzy siłami porządkowymi a uczestnikami demonstracji. W efekcie wywołało to debatę publiczną na temat „przemocy policyjnej” w kontekście zapewnienia porządku publicznego. *Rapport du Défenseur des...*, op. cit., s. 1.

⁴⁶ Kompetencje francuskiego Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO) zostały uregulowane w artykule 71-1 Konstytucji Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r. (*Constitution du 4 octobre 1958*), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT00000571356/>, (dostęp: 20.01.2026). Główne zadania polegają na zapewnieniu poszanowania praw i wolności przez administrację państwową, władze lokalne, instytucje publiczne, a także przez każdy podmiot, któremu powierzono misję publiczną lub w stosunku do którego ustawa organiczna przyznaje mu uprawnienia. Z pomocy RPO może korzystać każda osoba, która uważa się za pokrzywdzoną w wyniku działalności służby publicznej lub innych podmiotów wyżej wskazanych. RPO posiada uprawnienia do wszczęcia postępowania z urzędu. RPO może być powołany przez Prezydenta Francji tylko raz na sześcioletnią kadencję.

⁴⁷ N. Fouyn, A. Liners, *Manuel de la déontologie des services de police*, Bruksela 2025.

⁴⁸ S. Lemerrier, *Précis d'éthique et de déontologie de la police*, Paryż 2019.

praktyk refleksyjnych i szkoleń opartych na „etyce konsekwencji”, czyli analizie moralnego zachowania i wynikających z tego konsekwencji dla formacji, tak indywidualnych, jak i zbiorowych⁴⁹.

Przeprowadzone eksploracje wskazują, że omawiany problem nie tkwi w regulacjach prawnych pragmatyki służbowej. Dysfunkcje są następstwem relatywizacji zachowań i wynikają z braku mechanizmu funkcjonalnej zdolności instytucji bezpieczeństwa do praworządnego reagowania na złożone zagrożenia społeczne oraz utrzymania legitymizacji publicznej⁵⁰. Jak wynika z raportu RPO, model utrzymania porządku publicznego, który rozwija się we Francji od początku XXI wieku, zmierza w kierunku diametralnie przeciwnym od łągodzenia antagonizmów i gwarantowania ochrony porządku publicznego oraz podstawowych wolności. Okazuje się on nieefektywny w perspektywie krótko-, średnio- i długoterminowej. Ponadto istnieje ryzyko trwałego pogłębienia przepaści między policją a społeczeństwem i wywołania jeszcze większych napięć i sytuacji konfliktowych⁵¹. Stanowi to praktyczną emanację weberowskiej koncepcji monopolu państwa na legalne stosowanie przemocy fizycznej⁵².

Likwidacja luk systemowych, zwłaszcza w obszarze ograniczonej odpowiedzialności przełożonych zobowiązanych do zapewnienia przestrzegania standardów deontologicznych⁵³, może w konsekwencji doprowadzić do eliminacji kryzysów wizerunkowych i krytyki medialnej.

Etyka zawodowa nie ogranicza się do sfery indywidualnego zobowiązania moralnego funkcjonariuszy, lecz stanowi zasadniczy warunek sprawnego i odpowiedzialnego funkcjonowania służb, ich społecznej legitymizacji oraz długofalowej stabilności zaufania obywateli. Jej rzeczywista internalizacja i praktyczna realizacja wymagają nie tylko jasno określonych ram normatywnych, lecz również świadomie prowadzonej, transparentnej polityki zarządczej i komunikacyjnej, trwałego wsparcia instytucjonalnego oraz systematycznego kształtowania kultury organizacyjnej opartej na konsekwentnym promowaniu wzorcowych postaw etycznych.

⁴⁹ S. Lemarcier, *La police peut-elle changer d'éthique ?*, "The Conversation" 2020, <https://theconversation.com/la-police-peut-elle-changer-dethique-129710> (dostęp: 24.01.2026).

⁵⁰ O. Cahn, *La réponse pénale...*, op. cit.

⁵¹ *Note d'analyse de l'ACAT sur les pratiques et conséquences du maintien de l'ordre en France*, s. 12, https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/2023-03/DDD_Rapport-maintien-ordre_201712.pdf (dostęp: 24.01.2026).

⁵² M. Weber, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002., s. 1023–1030.

⁵³ *Livre blanc de la sécurité intérieure*, Annexe 4, s. 37, <https://www.interieur.gouv.fr/actualites/actualites-du-ministere/livre-blanc-de-securite-interieure> (dostęp: 23.01.2026).

BIBLIOGRAFIA REFERENCES LIST

PIŚMIENICTWO LITERATURE

Cahn O., *La réponse pénale aux violences commises par le policier*, RDLF 2024, nr 69, <https://revuedlf.com/droit-penal/la-reponse-penale-aux-violences-commises-par-le-policier/>

Fałdowski M., *Etos funkcjonariusza Policji Państwowej*, „Przegląd Policyjny” 2017, nr 2.

Fałdowski M., *Etyka zawodowa policjanta we współczesnej kulturze państwa demokratycznego*, Szczytno 2018.

Fałdowski M., *Zarządzanie jednostką policji a etyka zawodowa* [w:] M. Fałdowska, A. Filipek, J. Ważniewska (red. nauk.), *Morale, cz. 2, Morale w świetle wyników badań i procesie dydaktycznym*, Warszawa 2016.

Fouyn, N. Liners A., *Manuel de la déontologie des services de police*, Bruksela 2025.

Lemarcier S., *La police peut-elle changer d'éthique ?*, “The Conversation” 2020, <https://theconversation.com/la-police-peut-elle-changer-dethique-129710>

Lemercier S., *Précis d'éthique et de déontologie de la police*, Paryż 2019.

Michel J., *Wartości służby publicznej we Francji*, [w:] *Etyka w służbie publicznej: materiały z konferencji, Warszawa, 8-9 grudnia 2011 r.*, Warszawa 2012.

Molines M., Perrier A., *La police française face à la honte : entre crise identitaire et renouveau éthique*, <https://theconversation.com/la-police-francaise-face-a-la-honte-entre-crise-identitaire-et-renouveau-ethique-246637>

Moreau de Bellaing C., *Force publique. Une sociologie de l'institution policière*, Paris 2015.

Świerczewska-Gąsiorowska A., *Prawne aspekty stosunku służbowego funkcjonariuszy Policji*, Rzeszów 2025.

Weber M., *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

ŹRÓDŁA SOURCES

Amnesty International (2009): Francja: Policja ponad prawem? raport Amnesty International, tłum. B. Kumaneck, <https://www.amnesty.org.pl/francja-policja-ponad-prawem-raport-amnesty-international/>

Amnesty International (2018), Francja: policja musi zaprzestać używania siły wobec osób protestujących.

Code de déontologie de la police nationale et de la gendarmerie nationale, <https://www.interieur.gouv.fr/deontologie>

Code de la sécurité intérieure (Kodeks bezpieczeństwa wewnętrznego), https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000025503132/2025-12-02

Code de procédure pénale, Loi n° 57-1426 du 31 décembre 1957, version consolidée au 1 janvier 2026,

Constitution du 4 octobre 1958, (Konstytucja Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r.) <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000571356/>,

Constitution du 5 fructidor an III (22 août 1795) [Konstytucja z 22 sierpnia 1795 r.] (*Deklaracja praw i obowiązków człowieka i obywatela*), <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/22-8-1795.htm>

Deklaracja o Policji. Rezolucja 690 Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z dnia 8 maja 1979 r., <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16101>

Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu dnia 26 listopada 1987 r., Dz. U z 1995 r. nr 46, poz. 238.

Europejski kodeks dobrej praktyki administracyjnej, <https://www.ombudsman.europa.eu/pl/publication/pl/3510>,

<https://www.amnesty.org.pl/francja-policja-musi-zaprzestac-uzywania-sily-wobec-osob-protestujacych/>

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006138089/1959-03-02/#LEGISCTA000006138089

<https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000000808186>

Kodeks postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego. Rezolucja 34/169 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 17 grudnia 1979, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/codeofconduct.pdf>

Livre blanc de la sécurité intérieure, Annexe 4, <https://www.interieur.gouv.fr/actualites/actualites-du-ministere/livre-blanc-de-securite-interieure>

Loi n° 2005-270 du 24 mars 2005 portant statut général des militaires, *Journal officiel de la République française*, 26 mars 2005.

Note d'analyse de l'ACAT sur les pratiques et conséquences du maintien de l'ordre en France, https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/2023-03/DDD_Rapport-maintien-ordre_201712.pdf

Rapport du Défenseur des droits sur Le maintien de l'ordre au regard des règles de déontologie. Décembre 2017, https://www.defenseurdesdroits.fr/sites/default/files/2023-03/DDD_Rapport-maintien-ordre_201712.pdf

Ustawa nr 93-122 z dnia 29 stycznia 1993 r. o zapobieganiu korupcji i przejrzystości życia gospodarczego i procedur publicznych gdzie ustanowiono Komisję etyczną. https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000021666306/2012-03-24

Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tj. Dz. U. z 2025 r., poz. 636, 718.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 26 maja 2022 r., III OSK 1439/21, Lex nr 3347684.

Zalecenie Rec (2001 r.) 10 Komitetu Ministrów państw członkowskich dotyczące Europejskiego Kodeksu Etyki Zawodowej Policji przyjęte przez Komitet Ministrów 19 września 2001 r. na 765. sesji Zastępców Ministrów.

Zarządzenie nr 30 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji, tj. z dnia 19 września 2018 r., Dz. Urz. KGP z 2018 r., poz. 89.

Zarządzenie nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”, Dz. Urz. KGP z 2004 r. poz. 3.

OPEN ACCESS

Copyright (c) 2026 Marek Fałdowski

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.